

Maria Huhmarniemi

Avainkäsitteitä ympäristötaiteen ja matkailun yhteistyöhön Lapissa

Tämä taiteen, matkailun ja luonnon kolmio opastaa julkaisun käsitteisiin. Taide-
maailma kohtaa matkailun taideturismissa, kun taas turistitaide on matkailuun
liittyvä ilmiö. Lapissa luonto on matkailun keskeinen syy. Taidemaailma voi tuot-
taa ympäristötaidetta luonnon ja rakennetun ympäristön välimaastoon matkaili-
joiden koettavaksi ja matkailualalla voidaan välittää taideperustaisia ja luonnossa
toteutuvia taiteeseen perustuvia ohjelmalveluja asiakkaille.

Arktinen taide (Arctic art) Arktisella taiteella tarkoitetaan yleensä taidetta ja kulttuuria, joka heijastaa, jatkaa ja uusintaa arktisten alueiden kulttuuriperintöä. Käsite sisältää alkuperäiskansojen ja ei-alkuperäiskansojen taiteen sekä näiden vuorovai- kutuksen. Arktinen taide viittaa nykytaiteen lisäksi muun muassa perinne- ja taidekäsityöhön sekä uusiin taidemuotoihin, kuten lumi- ja jääveistoon. Myös esimerkiksi mediatuotannot, jotka kuvaavat arktista kulttuuria, lukeutuvat arktiseksi taiteeksi.

Arktisen taiteen käsite on kulttuuripoliittisesti latautunut. Sen avulla pyritään tunnistamaan pohjoisten alueiden taiteen ja kulttuurin erityispiirteitä ja edistämään kestävää kehitystä. Lapin yliopisto koordinoi Arktisen yliopiston taiteen koulutusorganisaatioiden verkostoa Arctic Sustainable Art and Design ja antaa koulutusta arktisen taiteen maisteriohjelmassa Arctic Art and Design.

Autenttisuus (authenticity) tarkoittaa alkuperäisyyttä. Matkailukohteiden autenttisuudella tarkoitetaan matkailuympäristöjen, -palvelujen ja -tapahtumien perustumista paikalliseen perinteeseen ja kulttuuriin. Kuvitteelliset tarinat, keinotekoiset ympäristöt ja muualta lainatut elementit voivat kuitenkin vakiintua matkailukohteesta osaksi nykykulttuuria.

Ekomatkailu (ecotourism) tarkoittaa matkailukoh- teita ja -palveluita, joilla oletetaan olevan vähäinen ekologinen jalanjälki. Ekologisuus on kasvava kilpailutekijä ja ekologisuutta voidaan hyödyntää markkinoinnissa. Ekologisuuden laaja-alainen arviointi on haastavaa. Ekologista matkailua, jolla on pieni ympäristövaikutus, on esimerkiksi kotiseu- tumatkailu ja pyöräretkeily. Kansainvälisessä mat- kailussa ekologisuus yhdistetään usein luksukseen: ekoluksuskohteina markkinoidaan esimerkiksi luonnonympäristössä sijaitsevia tyylikkäitä ja hyvin varusteltuja puuhotelleja.

Integroitu taide (integrated art) tarkoittaa taiteilijan osaamisen käyttämistä ympäristön suunnittelu- tiimissä. Teos voi integroitua esimerkiksi raken- nuksen arkkitehtuuriin. Taiteilijan osaaminen voi

integroitua muuhun suunnitteluun siten, ettei eril- listä teosta edes valmisteta.

Lappilainen taide (art in Lapland) Lappilaiseksi tai- teeksi ymmärretään usein Lapissa asuvien taiteili- joiden teokset, jotka käsittelevät pohjoisia teemoja, kuvaavat Lapin maisemia tai sisältävät paikallisia materiaaleja. Toisaalta lappilaisella taiteella voi- daan tarkoittaa kaikkea Lapissa tehtyä taidetta vastaavasti kuin käytetään esimerkiksi suomalaisen taiteen määrittelyä.

Luova matkailu (creative tourism) tarkoittaa matkai- lupalveluja, jotka sisältävät osallistavaa ja vuorovai- kutteista toimintaa. Taiteilijat voivat esimerkiksi avata paikallista kulttuuria matkailijoille ja ohjata esimerkiksi matkamuiston valmistamista käsityönä.

Kulttuurinen ja sosiaalinen kestävä kehitys (social and cultural sustainability) tarkoittaa muun muassa kulttuurin elävyyttä, kulttuuriperinteen läsnä- oloa nykykulttuurissa, ihmisten osallisuutta oman kulttuurinsa ja kulttuuriympäristönsä vaalimiseen sekä eri väestöryhmien kulttuurista vuorovaiku- tusta. Sosiaalinen kestävä kehitys tarkoittaa muun muassa tasa-arvoisuutta ja hyvinvointia.

Kulttuurimatkailupalvelu (cultural tourism service) ovat autenttiseen kulttuuriin perustuvia ohjelma- palveluja. Tuotteistamisella pyritään siihen, että kulttuuri tuodaan matkailijoille helposti nähtäväksi, koettavaksi ja ostettavaksi.

Kulttuurisensitiivisyys (cultural sensitivity) tarkoite- taan muun muassa tahtoa, taitoa ja herkkyyttä eri taustoista tulevien ihmisten huomioimiseen ja ym- märtämiseen. Lapissa kulttuurisensitiivisyys liittyy erityisesti saamelaiskulttuurin käyttöön.

Käsityömatkailu (handicraft tourism) on melko uusi käsite, joka voidaan rinnastaa muun muassa tai- dematkailuun. Käsityömatkailu tarkoittaa muun muassa sitä, että matkailijat voivat ostaa käsitöitä matkamuistoiksi, tutustua paikallisiin käsityöpe- rinteisiin museoissa ja näyttelyissä, seurata käsi- työläisten työnäytöksiä sekä valmistaa itselleen

matkamuiston käsityönä osana käsityöhön tai taiteeseen perustuva ohjelmanpalvelua. Kun matkailija itse tekee käsityötä, voidaan puhua myös luovasta matkailusta.

Soveltava kuvataide (applied visual arts) on taidetta, joka on vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja elinkeinoelämän kanssa. Se sisältää muun muassa kuvataidekasvatuksen, yhteisötaiteen ja ympäristötaiteen sekä taideperustaiset palvelut sosiaali- ja terveystieteiden alalla. Toiminnan tavoitteet, osallistuvat yhteisöt ja sosiokulttuuriset ympäristöt ovat osaltaan määrittämässä soveltavan taiteen toiminta- ja ilmaisukeinoja. Soveltava kuvataide matkailukohteessa voi tarkoittaa esimerkiksi taideteosten suunnittelua yrityksen eri tarpeisiin.

Maisema-arkkitehti (landscape architect) Maisema-arkkitehti on yksi osa-alue arkkitehtuurista, eli rakennusten ja maankäytön suunnittelua. Maisema-arkkitehti suunnittelee ulkotiloja, viherympäristöä ja julkisia tiloja kaikissa mittakaavoissa. Maisema-arkkitehdillä on yleensä taiteen, luonnontieteiden ja tekniikan osaamista. Esteettisyys, ekologisuus ja toiminnallisuus ovat maisema-arkkitehtuurin pilareita. Osa arkkitehteistä ja maisema-arkkitehteistä tekee myös julkisen tilan taidetta ja osa työskentelee yhteistyössä taiteilijoiden kanssa huomioiden taiteen sisällyttämisen suunnitteluun.

Paikkasidonnainen taide (place-specific art) Paikkasidonnainen ympäristötaide on suunniteltu tiettyyn paikkaan. Sen taustalla on usein jokinlainen tarve teokselle. Paikkasidonnainen taide kommunikoi paikkaan liittyvien kokemusten ja muistojen kanssa. Tämä edellyttää taiteilijalta taustatutkimusta, kuten paikkaan liittyvien fyysisten, fenomenologisten, narratiivisten ja sosio-kulttuuristen oluttuuksien analysointia.

Reilu matkailu (fair trade tourism, sustainable tourism) tarkoittaa kestävän kehityksen huomioimista matkailupalveluissa laaja-alaisesti. Tavoitteena on

matkailun suhteellinen ekologisuus, oikeudenmukaiset kohtaamiset ihmisten välillä, paikallisen kulttuurin kunnioittaminen ja taloudellisen hyödyn tuottaminen paikallisyhteisölle. Reilun matkailun rinnalla käytetään kestävän ja vastuullisen matkailun käsitteitä.

Taidehotelli (art hotel) on hotelli, jota markkinoidaan taidematkailijoille ja jossa investoidaan taidekoelmaan sekä taiteen integroimiseen osaksi hotellin arkkitehtuuria ja ympäristöä. Hotelli voi sisältää taidegallerian ja tuottaa taidetapahtumia.

Taideperustainen ohjelmanpalvelu (art-based service) on matkailijoille tuotettu aktiviteetti, jossa sovelletaan taideperustaisia menetelmiä. Esimerkiksi revontulivalokuvauksen tausta on luontokuvauksessa. Opastetut galleriakierrokset, graffitimaalaus katutaiteilijan kanssa ja vierailu kuvataiteilijan työhuoneelle ovat myös taideperustaisia ohjelmanpalveluja.

Taideturismi (art tourism) on matkailua, jonka vetonaulana on taidekohteet, kuten taidemuseot, näytellyt ja konsertit. Taidematkailukohteet voivat olla massamatkailukohteita tai pienelle yleisölle kohdennettuja tapahtumia.

Tienvarsitaide (roadside art) on ympäristötaidetta, jota toteutetaan muun muassa valtateiden varsille, kiertoliittymiin, alikulkutunneleihin ja levähdyspaikoille. Teoksia toteutetaan tiehankkeiden yhteydessä sekä kaupunkien ja kuntien tilauksesta. Teoksen suunnittelua ohjaa se, nähdäänkö teos ohi ajaessa vai pysähdyksissä.

Turistitaide (tourist art) on käsitöitä ja taideteoksia sekä matkamuistoina myytävää käsi- ja taideteollisuutta. Turistitaide viittaa yleensä paikalliseen, alueelliseen tai kansalliseen kulttuuriin, mutta sen merkitys ja tehtävä on muuttunut turismin myötä. Turistitaide viittaa matkakohteen kulttuuriin mutta ei enää kannan alkuperäisiä merkityksiä. Esimerkiksi samaanirumpuaiheinen koriste-esine on osuva esimerkki turistitaiteesta.

Veistospuisto (sculpture park) on veistotaiteen kokoelma, joka voi esillä esimerkiksi julkisessa puistossa, taidemuseon piha-alueella tai hotellin puistossa ja niin edelleen.

Veistosreitti (sculpture trail) Veistosreitit ovat julkisen taiteen kokoelmia, joissa veistotaidetta on sijoitettu maisemakohteisiin paikallisväestön ja matkailijoiden nähtäville. Veistosreittejä toteutetaan monivuotisissa taidehankkeissa, joihin osallistuu sekä taidealan instituutioita että paikallisia tahoja ja sponsoreita.

Yhteisötaide (community art) tarkoittaa muun muassa taideprojekteja, joissa taiteilija ja jokin yhteisö työskentelevät yhdessä ajankohtaiseksi kokemansa teeman äärellä. Yhteisötaideprojektissa voidaan tehdä ympäristötaidetta, kuten kouluyhteisö koulun pihalle tai lähiön asukasyhteisö oman kaupunginosansa alueelle.

Ympäristötaide (environmental art) Ympäristötaiteella tarkoitetaan luonnonympäristöön tehtyjä katoavia teoksia sekä väliaikaisia ja pysyviä julkisia teoksia, jotka on suunniteltu ympäristönsä kanssa vuoropuheluun.

Ympäristötaiteilija (environmental artist) Ympäristötaiteilijoilla on yleensä taiteilijakoulutus. Osa ympäristötaiteilijoista toteuttaa lähinnä katoavia teoksia esimerkiksi vaellustaiteena, kun osa toteuttaa myös pysyviä teoksia. Osa ympäristötaiteilijoista työskentelee kuvanveiston ja installaatiotaiteen työtavoilla tuottaen teoksia taidenäyttelyihin. Monet ympäristötaiteilijat esittävät ympäristötaiteensa dokumentaatioita näyttelykeskeisessä taidemaailmassa. Taiteilijan työnkuva on laajentunut viime vuosikymmeninä ja taiteilijat voivat työskennellä myös tuottajina, kuraattoreina, taidekonsultteina, suunnittelijoina ja niin edelleen.

Ympäristötaidepuisto ja -metsä (environmental art park and forest) Ympäristötaidepuisto tai -metsä on alue, johon on toteutettu pysyviä tai väliaikaisia ympäristötaideteoksia. Teoskokonaisuus voi sijaita

esimerkiksi kaupungin puistossa tai matkailukohteen lähimetsässä.

Ympäristötaidereitti (environmental art trail) Ympäristötaidereiteillä on toteutettu ympäristötaidetta maisemakohteisiin paikallisväestön ja matkailijoiden nähtäville.